

Onderwijskwaliteit

Goede docenten maken het verschil

Annelies Bon is inspecteur bij de sector Hoger Onderwijs bij de Inspectie van het Onderwijs. Ze is auteur van het hoofdstuk Hoger Onderwijs in de Staat van het Onderwijs. Daarnaast doet ze bureau-onderzoek naar docentkwaliteit, in samenwerking met de NVAO. Eerder was ze betrokken bij diverse themaonderzoeken.

Lieve Desplenter is beleidsmedewerker bij de NVAO. Naast het opvolgen van de Nederlandse aanvragen voor accreditatie, instellingstoets kwaliteitszorg en toets nieuwe opleiding is ze ook het aanspreekpunt m.b.t. de thema's docentkwaliteit, lerarenopleidingen en werkpleklernen.

De professionalisering van docenten in het hoger onderwijs is van groot belang. Deze dient te worden ingebed in een (professionele) kwaliteitscultuur, door naast formele scholingen expliciet ruimte te creëren voor informeel leren middels intervisie en feedback. In dit artikel worden de gegevens benut die zijn verzameld voor de Staat van het Onderwijs en de ervaringen die zijn opgedaan bij accreditaties. De Inspectie en de NVAO willen middels publicaties het belang van goede docenten in het hoger onderwijs agenderen.

Leraren spelen de belangrijkste rol bij de prestaties van leerlingen, blijkt iedere keer weer. De ondertussen beroemde Hattie-publicaties tonen aan dat in het basis- en het voortgezet onderwijs de kwaliteit van de leraar van groot belang is voor hetgeen de leerling leert¹. Ook de Inspectie van het Onderwijs wijst op het belang van goede leraren². Het is dan ook niet verbazingwekkend dat in het hoger onderwijs de kwaliteit van de docent evenzeer een belangrijke factor blijkt te zijn voor de prestaties van studenten. In een studie naar meta-analyses van leeropbrengsten van studenten in het hoger onderwijs blijkt dat er een sterke relatie is tussen interactie in de lesactiviteiten en de prestaties van de studenten³. Studenten hebben baat bij een heldere uitleg, uitdagende opdrachten en leerstof die in verband wordt gebracht met de leefwereld van de studenten. Welke instructiemethode de docent ook gebruikt, de manier waarop hij die toepast blijft bepalend voor de prestaties van de studenten. Studenten leren veel als hun docenten in de opbouw van de lessen investeren, duidelijke leerdoelen hebben en feedback geven. Deze bevindingen onderstrepen het belang van de didactische vaardigheden van docenten in het hoger onderwijs. Ook docenten en opleidingsmanagers zijn overtuigd van het belang van didactische vaardigheden⁴. Studenten in het universitair en het hoger beroeps-onderwijs zijn echter minder tevreden over hun

docenten dan over de opleiding in het algemeen. Ze oordelen minder vaak positief over de didactische kwaliteit van de docenten, hun betrokkenheid, de kwaliteit van de begeleiding en de feedback, en of ze inspirerend zijn (zie tabel).

Achterblijvend studiesucces

Hoe belangrijk de rol van de docent is, illustreren we aan de hand van een veelbesproken onderwerp in het hoger onderwijs. Nederlandse instellingen worstelen met het studiesucces van hun studenten. Zo kent het hoger beroeps-onderwijs al tien jaar een dalende lijn in het diplomarendement. Van de bachelorstudenten die zich in 2011 na het eerste studiejaar opnieuw aan de instelling inschreven, had 57 procent vier jaar later hun diploma. Tien jaar eerder was dat nog 67 procent. Daarnaast zijn er zowel in het hoger beroeps-onderwijs als in het universitaire onderwijs flinke verschillen in het diplomarendement tussen groepen studenten: mannelijke studenten halen veel minder vaak tijdig hun diploma dan vrouwelijke studenten en studenten met een niet-westerse migratie-achtergrond halen ook veel minder vaak hun diploma na vijf jaar dan Nederlandse studenten of studenten met een westerse migratieachtergrond. Studenten met een migratie-achtergrond zijn minder tevreden over hun docenten dan studenten zonder migratie-achter-

grond⁵. Wij, NVAO en Inspectie, vinden het belangrijk dat alle studenten de kans krijgen hun talenten optimaal te benutten. Om studiesucces van studenten te verbeteren, is onder andere een verdere versterking van de didactische vaardigheden van docenten in het hoger onderwijs nodig, wordt in de Staat van het Onderwijs 2015/2016 geconcludeerd. Het gaat hier om didactische vaardigheden zoals uitleggen, uitdagende opdrachten formuleren en feedback geven. Om studenten van diverse achtergronden en verschillende ingangsniveaus te kunnen bedienen, hebben docenten daarnaast ook de differentiatievaardigheden en interculturele competenties nodig⁶.

Docentkwaliteit in het beoordelingskader

Het nieuwe Nederlandse beoordelingskader accreditatiestelsel Hoger Onderwijs 2016 van de NVAO besteedt bij de opleidingsbeoordeling expliciet aandacht aan de *kwaliteit van het docententeam*. Standaard 2 (de onderwijsleeromgeving) luidt als volgt: 'Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.' Het visitatiepanel onderzoekt zodoende in welke mate de docenten zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig zijn om de opleiding adequaat te verzorgen en studenten accuraat te begeleiden. Het nieuwe kader is ingegaan januari 2017 en er is een overgangsregeling tot mei 2018.

Professionalisering van docenten

Het thema docentprofessionalisering is niet alleen aan de orde in eigen land, ook in de omringende landen. De EU-groep voor de modernisering van het hoger onderwijs publiceerde in juni 2013 een eerste rapport over de verbetering van de onderwijskwaliteit in hogescholen en universiteiten⁷. Dit rapport formuleert 16 aanbevelingen waaronder een oproep om alle docenten hoger onderwijs voor 2020 een gecertificeerde pedagogische opleiding te laten volgen met aansluitend permanente professionele docentensholing. Uiteraard verschilt de vertaalslag hiervan per land al naargelang de heersende onderwijscultuur. Docentschap blijft in ontwikkeling en dus de noodzaak voor professionalisering ook. Zoals de minister van het Onderwijs in een Kamerbrief 15 oktober 2016 ook al schreef: "Docentprofessionalisering moet een permanent proces zijn, waarvan docenten gedurende hun hele loopbaan gebruik maken."⁸

Zowel in het hoger beroepsonderwijs als in het wetenschappelijk onderwijs ontvangen docenten didactische scholing. Er zijn certificeringstrajecten en daarnaast volgen docenten didactische cursussen en trainingen over bijvoorbeeld blended learning, internationalisering, activerend lesgeven of het begeleiden van groepen studenten die probleemgestuurd onderwijs volgen. Binnen veel instellingen kunnen docenten leergangen volgen om hun onderwijsvaar-

Tabel percentage voltijd hbo- en wo- bachelorstudenten dat (zeer) tevreden is over de kwaliteit van de opleiding in het algemeen en over (kenmerken van) docenten in 2016 (n=233532)

hbo	2016
Kwaliteit opleiding	75
Didactische kwaliteit	57
Betrokkenheid	62
Kwaliteit begeleiding	59
Kwaliteit feedback	55
Inspirerend	50

wo	2016
Kwaliteit opleiding	85
Didactische kwaliteit	64
Betrokkenheid	61
Kwaliteit begeleiding	62
Kwaliteit feedback	56
Inspirerend	56

Bron: NSE, 2016

digheden te verdiepen. Zij leren dan bijvoorbeeld hoe ze onderwijsvernieuwingen doorvoeren, curricula opzetten of een onderwijsteam effectief aansturen. Ook blijven docenten hun vakken kennis verdiepen middels cursussen, masteropleidingen of docentstages in het bedrijfsleven. Tot slot leren docenten van elkaar door elkaar feedback te geven of door in leergemeenschappen te participeren.

Certificering op universiteiten

In het wetenschappelijk onderwijs halen docenten een basiskwalificatie onderwijs (BKO). In 2011 spraken de universiteiten met de overheid in het Hoofdlijnenakkoord af, te streven naar het verhogen van het aandeel docenten met een BKO-certificaat. De instellingen hadden verschillende streefdoelen. In 2016 concludeerde de Reviewcommissie dat de instellingen hun doelen hadden gehaald. Instellingen hebben flink uiteenlopende percentages BKO-gecertificeerde docenten: het laagste respectievelijk het hoogste percentage is 47 en 89 procent⁹. Hier is winst te behalen door de deelname te vergroten, vooral bij de instellingen met een relatief laag aandeel docenten met een BKO. De instellingen werken aan (verdere) verbetering van de kwaliteit van de BKO-trajecten. De Werkgroep Universitaire Onderwijscentra (WUO) is bezig de trajecten onderling te reviewen en af te stemmen¹⁰. WUO is daarnaast begonnen het BKO-programma aan te passen om docenten ook voor te kunnen bereiden op de toegenomen digitalisering en de 21ste-eeuwse vaardigheden.

Certificering op hogescholen

In 2013 spraken de hogescholen met de overheid af

dat alle docenten in vaste dienst binnen twee jaar hun Basiskwalificatie Didactische Bekwaamheid (BDB) moeten hebben gehaald. Of dit ook gebeurt weten we niet, daar er naar ons weten geen landelijk gegevens over worden bijgehouden. Daarnaast kennen hogescholen een certificering van toetsdeskundigheid en -vaardigheid van docenten, de Basiskwalificatie Examinering (BKE). De BKE is inmiddels onderdeel geworden van de BDB. De BKE-certificering binnen de hogescholen wordt onderling afgestemd en gereviewd door het BKE/SKE-netwerk. Afstemmingen en reviews van BDB wordt uitgevoerd door de Community of Practice BDB, geleid door Zestor, het arbeidsmarkt- en opleidingsfonds van de hogescholen¹¹.

Naast formeel leren ook informeel leren

Behalve door formele scholingstrajecten kunnen docenten van elkaar leren door lesbezoek en peer review, intervisie, collegiale begeleiding en door in leergemeenschappen te participeren. Uit een onderzoek van Daury Jansen blijkt dat docenten deze wijze van informeel leren een effectieve manier vinden¹². Als docenten inhoudelijk met elkaar in gesprek gaan over lesgeven, leidt dat vaak tot reflectie; een essentieel element in het leren van docenten. Wij, NVAO en Inspectie, pleiten ervoor om naast formele certificering en andere formele scholingsactiviteiten ook informeel leren een plek te geven in de permanente professionaliseringsproces van docenten. Met informeel leren als methode van professionalisering, neemt een opleiding of een instelling de professionele ruimte van docenten als uitgangspunt in het kwaliteitsbeleid en versterkt die¹³.

Intervisie en feedback versterken kwaliteitscultuur

Door ook nadrukkelijk ruimte te creëren voor informeel leren, bevordert een instelling bovendien een kwaliteitscultuur. De NVAO ziet het bevorderen van kwaliteitscultuur als belangrijke basis voor het versterken van de kwaliteit van het hoger onderwijs¹⁴. De Onderwijsraad sluit daarbij aan: "Voor een sterke kwaliteitscultuur op opleidingsniveau draagt bij aan kwaliteitsverbetering. Een belangrijk element hiervan is het formuleren en consequent uitdragen van een gedeelde onderwijsvisie. Op basis van deze visie kunnen doelstellingen geformuleerd worden, die richting geven aan de kwaliteitsverbetering. Voor het realiseren van een sterke kwaliteitscultuur vraagt de raad ook aandacht voor het bevorderen van de studentbetrokkenheid en gemeenschapsvorming, het versterken van het leiderschap op opleidingsniveau en het organiseren van kritische reflectie en feedback."¹⁵

Het is belangrijk om een kwaliteitscultuur te bevorderen, weten we ook uit onze ervaringen in het primair, het voorgezet en het middelbaar beroepsonderwijs. Op scholen waar leerlingen beter presteren, schrijft de

inspectie in de laatste Staat van het Onderwijs, zijn de lessen beter en zijn er meer goede leraren. Bovendien zijn de teams hechter en ze trekken samen op met een goede schoolleider en goede bestuurder, vanuit een gedeelde visie en ambitie. En we zien die schoolbesturen de professionalisering van hun leraren aanmoedigen en ondersteunen. Kortom, deze scholen kennen een kwaliteitscultuur. We gunnen studenten in het hoger onderwijs ook dat zij worden geholpen om het beste uit zichzelf te halen. Daarom is (doorgaande) professionalisering van docenten gekoppeld aan een kwaliteitscultuur ook voor hogescholen en universiteiten een must¹⁶.

Noten

- 1 Hattie, John (2008). *Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*. NY: Routledge.
- 2 Inspectie van het Onderwijs (2017). *De Staat van het Onderwijs 2015/2016*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs
- 3 Schneider, M. P. Preckel (2016). *Variables associated with achievement in higher education: A systematic review of meta-analyses* in *Psychological Bulletin* · December 2016.
- 4 Zeer veel respondenten stemden in met de stellingen waarin gevraagd werd naar het belang van verschillende didactische aspecten van docentschap in het hoger onderwijs. De stellingen waren onderdeel van een korte vragenlijst ten behoeve van de Staat van het Onderwijs 2015/2016 onder docenten die zitting hebben in opleidingscommissies en hun opleidingsmanagers of -directeuren. Omdat het een niet-representatief onderzoek betrof geven de uitkomsten alleen indicaties. Zie het technisch rapport bij de Staat van het Onderwijs <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/staat-van-het-onderwijs/documenten/rapporten/2017/04/12/technisch-rapport-hoger-onderwijs>.
- 5 Studentmonitor (2015). Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Dit wordt besproken in de staat van het Onderwijs 2015/2016, zie noot 2.
- 6 Inspectie van het Onderwijs (2017). *De Staat van het Onderwijs 2015/2016*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs
- 7 High Level Group on the modernization of Higher Education (2013). Report to the European Commission Improving the quality of teaching and learning in Europe's higher education institutions. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Geraadpleegd van http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/reports/modernisation_en.pdf
- 8 Minister OCW (2016). *Reactie op brief ISO n.a.v. uw verzoek om te reageren op de berichtgeving over Basiskwalificatie Onderwijs (BKO) van docenten in het hoger onderwijs*. Brief dd 24 oktober 2016. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- 9 Reviewcommissie Hoger onderwijs en Onderzoek (2016). *Stelselrapportage 2016. Vierde jaarlijkse monitorrapport over de voortgang van het proces van profileren en kwaliteitsverbetering in het hoger onderwijs en onderzoek*. Den Haag: Reviewcommissie. Geraadpleegd van: <http://www.rcho.nl/stelselrapportages/stelselrapportage-2016>
- 10 Werkgroep Universitaire Onderwijscentra (2016). *De BKO in de praktijk. Inventarisatie en analyse van alle BKO-programma's aan Nederlandse universiteiten*. EHON-WUO. geraadpleegd via <http://www.ehon.nl/bko/>
- 11 De website van Zestor geeft een overzicht van de activiteiten omtrent onder andere de BDB: <http://www.zestor.nl/professionalisering>
- 12 D. Jansen (2016). *Effectiviteit van professioneel leren van hbo-docenten*. In: Hoger Onderwijs Management 2016-4. Ook: Jansen, D. (2016). *Professional learning of teachers in professional higher education: Understanding perceptions of effectiveness*. Masterthesis Onderwijskunde, Uva. Geraadpleegd van: <http://www.scripts-online.uba.uva.nl/622298>.
- 13 Onderwijsraad (2016). *Een ander perspectief op professionele ruimte in het onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad.
- 14 NVAO (2017). NVAO Strategie 2017-2020. Den Haag: NVAO. Geraadpleegd van https://nvaonet/system/files/pdf/NVAO%20Strategie%202017-2020_0.pdf
- 15 Onderwijsraad (2015). *Kwaliteit in het hoger onderwijs. Evenwicht in ruimte, regels en rekenschap*. Den Haag: Onderwijsraad.
- 16 Inspectie van het Onderwijs (2017). *De Staat van het Onderwijs 2015/2016*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.